

feddin İsbâ b. Osman el-Gazzî gibi âlimlerden fıkıh, hadis ve tarih dersleri aldı.

Dımaşk'ta Taberiyye, Emîniyye, İkbâliyye medreseleriyle Emeviyye Camii'nde hadis, fıkıh ve usûl-i fıkıh dersleri veren İbn Kâdî Şühbe, 820 (1417) yılının başında Kâdilkudât Necmeddin İbn Hicci'ye niyâbeten Dımaşk kadılığına getirildi. On beş yıl süren bu görevinden, ilimle meşgul olmasını isteyen hocası Alâeddin Muhammed b. Muhammed el-Buhârî'nin arzusu üzerine ayrıldı. İki yıl sonra hacca gitti. Cemâziyelevvel 842'de (Kasım 1438) Dımaşk kâdilkudâtlığına tayin edildiyse de aynı yılın zilkadesinde (Nisan 1439) görevinden alındı. 843 Ramazanında (Şubat 1440) tekrar getirildiği bu görevden 844 Muharreminde (Haziran 1440) ayrıldı ve ikinci defa hacca gitti. Dımaşk'taki birçok medresede müderrislik, dârüladl müftülüğü, Emeviyye Camii'nde hatiplik, el-Bîmâristân-ü'n-Nûrî'de nâzirlik, Sümeysâtiyye Hankahı'nda şeyhlik yaptı.

Döneminde Şâfiî fıkının önde gelen âlimlerinden biri olan İbn Kâdî Şühbe İslâm hukuku yanında tefsir, hadis, tarih gibi çeşitli ilim dallarında eser verecek kadar uzmanlaşmıştı. Yetiştirdiği talebeler arasında Şemseddin es-Sehâvî ve Necmeddin İbn Kâdî Aclûn gibi birçok âlim vardır. Dımaşk müftüsü unvanıyla anılan İbn Kâdî Şühbe'ye İslâm dünyasının çeşitli bölgelerinden fetva sorulurdu; diğer üç mezhebin kadıları bile bazı zor meselelerde onun görüşlerine başvurulardı.

İbn Kâdî Şühbe ailesiyle birlikte gittiği Kudüs'te (Muharrem 851/Nisan 1447) bir müddet kalıp hadis rivayet ettikten sonra Dımaşk'a döndü ve 11 Zilkade 851 (18 Ocak 1448) tarihinde vefat ederek Bâbüs-sagîr Kabristanı'na defnedildi. Mütevazî bir insan olup kendi hakkında bazı lakapların kullanılmasından rahatsız olurdu. Oğlu Bedreddin İbn Kâdî Şühbe de Şâfiî fıkıh âlimidir.

Eserleri. 1. *ez-Zeyl*. İbn Kesîr'in *el-Bidâye ve'n-nihâye*, Zehebî'nin *Târîhu'l-İslâm* ve Birzâlî'nin *el-Muktefâ* adlı eserlerine zeyil olarak hazırlanan beş ciltlik bir kitap olup 741-810 (1340-1407) yıllarını ihtiva etmektedir. Müellifin daha sonra iki cilt halinde ihtisar ettiği, 741-808 (1340-1405) yıllarını kapsayan eser Adnân Dervîş tarafından dört bölüme ayrılıp önce *Târîhu İbn Kâdî Şühbe* adıyla üçüncü bölümü I. cilt (Dımaşk 1977), daha sonra birinci bölümü II. cilt (Dımaşk 1994), ikinci bölümü III. cilt (Dımaşk 1994) ve dör-

düncü bölümü de IV. cilt (Dımaşk 1997) olarak neşredilmiştir. 2. *el-İlâm bi-târîhi ehli'l-İslâm*. 200-792 (815-1390) yıllarını kapsayan genel bir tarih olup müellif hattı nüshası Millet Kütüphanesi'nde kayıtlıdır (Feyzullah Efendi, nr. 1403). 3. *Müntehabü Dürreti'l-eslâk*. İbn Habîb el-Halebî'nin Memlükler tarihine ait *Dürreti'l-eslâk fi devleti'l-etrak* adlı eserinden yaptığı seçmelerden oluşmaktadır. 4. *Muhtasarü'l-İber*. Zehebî'nin tarihe dair eserinin muhtasarıdır. 5. *Tabakâtü's-Şâfi'iyye (Tabakâtü'l-fukahâ'i's-Şâfi'iyye)*. İmam Şâfiî'den itibaren 840 (1436-37) yılına kadar gelen Şâfiî âlimlerinin biyografisiyle ilgili bir eser olup müellif bu kitabını, Zehebî'nin *Târîhu'l-İslâm*'ından çıkardığı malzemeyle diğer kaynaklardan aldığı bilgilerle genişleterek hazırlamıştır (nşr. Hâfız Abdülalîm Han, I-IV, Haydarâbâd - Dekken 1398-1400/1978-1979; Beyrut 1407/1987; nşr. Ali Muhammed Ömer, I-II, Kahire, ts. [Mektebetü's-sekâfeti'd-dîniyye]). Ahmed b. Muhammed el-Esedî (ö. 1066/1655), *Tabakâtü's-Şâfi'iyye (Dârü'l-kütübi'l-Misriyye, Teymûr-Tarih, nr. 24, mikrofilm nr. 17697)* adlı eserinin birinci bölümünde bu kitabı ihtisar etmiş, ikinci bölümünde ise daha sonraki Şâfiî âlimlerine yer vermiştir (Hemedânî, s. 275-285). Ferdinand Wüstenfeld bu eserden seçmeler yaparak bir kitap hazırlamıştır (*Die Akademien der Araber und ihre Lehrer*, Göttingen 1837). 6. *Terâcimü'l-fukahâ'i's-Şâfi'iyye min Zeyli'r-Ravzateyn*. Müellifin Şâfiî hukukçularının biyografisini ihtiva eden diğer bir eseri olup Ebû Şâme el-Makdisî'nin *Kitâbü'r-Ravzateyn fi aḥbârî'd-devleteyn* adlı kitabına yine kendisinin yaptığı *ez-Zeyl 'ale'r-Ravzateyn*'den çıkardığı bilgilerle derlenmiştir. 7. *Menâkıbü'l-İmâm eş-Şâfi'i ve aşhâbih (Menâkıbü's-Şâfi'i ve tabakâtü aşhâbih)*. 8. *Tabakâtü'n-nühât ve'l-luḡaviyyîn*. Arap dil ve edebiyat âlimlerinin biyografilerine dair bir eserdir (nşr. Muhsin Gıyâz, Necef 1974). 9. *Muhtasarü Tabakâti fukahâ'i'l-Yemen*. İbn Semüre el-Ca'dî'nin Yemen hukukçularının biyografilerini ihtiva eden eserinin muhtasarıdır.

İbn Kâdî Şühbe'nin bunlardan başka Ebû'l-Kâsım İbn Asâkir'in *Târîhu Medîneti Dımaşk*, Zehebî'nin *Târîhu'l-İslâm*, *el-Mu'cemü'l-muhtas* ve *el-İber*, Nâsırüddin İbnü'l-Furât'ın *Târîhu'd-düvel ve'l-mülûk*, İbn Dokmak'ın *Nüzhetü'l-enâm* gibi kitaplarından yaptığı seçmelerle hazırladığı başka eserleri de vardır

(eserlerinin yazma nüshaları için bk. *Tabakâtü's-Şâfi'iyye*, neşredeninin girişi, I, 26-30; Brockelmann, *GAL*, II, 46, 58, 63-64; *Suppl.*, II, 50; Selâhaddin el-Müneccid, s. 238-241). Müellifin ayrıca fıkıh, tarih ve tefsire dair bazı eserlerinin adları kaynaklarda zikredilmektedir (*Tabakâtü's-Şâfi'iyye*, neşredeninin girişi, I, 26-30; Muhammed b. Kâdî Şühbe, LVIII/3 [1403/1983], s. 476-479; *Keşfü'z-zunûn*, I, 127, 294, 438, 492, 829; II, 1101, 1510, 1810, 1876, 1915; Adnân Dervîş, XXXIV/1-2 [1410/1990], s. 29-32).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Kâdî Şühbe, *Tabakâtü's-Şâfi'iyye*, neşredeninin girişi, I, 16-43; a.mlf., *Târîh* (nşr. Adnân Dervîş), Dımaşk 1977, neşredeninin girişi, II, 7-53; Muhammed b. Kâdî Şühbe, *Takıyyüddin Ebû Bekr b. Kâdî Şühbe* (nşr. Adnân Dervîş, *MMLADm.*, LVIII/3 [1403/1983] içinde), s. 457-483; Makrizî, *es-Sülûk*, XII, 1100, 1101, 1112, 1135, 1183, 1188, 1201; İbn Tağrıberdî, *Havâdisü'd-dühûr*, Beyrut 1990, I, 157, 162; Sehâvî, *ed-Da'u'l-lâmi*, XI, 21-25; Süyûtî, *Nazmü'l-İkyân* (nşr. P. K. Hitti), New York 1927, s. 94; Nuaymî, *ed-Dâris fi târihi'l-medâris* (nşr. Ca'fer el-Hasenî), Kahire 1988, I-II, tür.yer.; *Keşfü'z-zunûn*, I, 127, 294, 438, 492, 829; II, 1101, 1510, 1810, 1876, 1915; Şevkânî, *el-Bedrü't-tâli*, I, 164; Brockelmann, *GAL*, II, 46, 58, 63-64; *Suppl.*, II, 50; *İzâhu'l-meknûn*, I, 302; A. G. Ellis, *Catalogue of Arabic Books in the British Museum*, London 1967, I, 100; F. Rosenthal, *A History of Muslim Historiography*, Leiden 1968, s. 317, 415, 492, 496; Selâhaddin el-Müneccid, *Mu'cemü'l-mü'errihi'ne'd-Dımaşkıyyîn*, Beyrut 1978, s. 237-241; a.mlf., *Mu'cem*, V, 38-39; C. Zeydân, *Âdâb*, III, 204-205; Bender b. Muhammed b. Reşid el-Hemedânî, *el-Menhecû't-târîhi li-mü'errihi Mekkete'l-mükerrime fi'l-karni'l-hâdî 'aşer el-hicrî*, Riyad 1418/1997, s. 275-285; Adnân Dervîş, "Kıssatü neşri Târîhi İbn Kâdî Şühbe", *MMMA*, XXXIV/1-2 (1410/1990), s. 25-32; "İbn Kâdî Şühbe", *İA*, V/2, s. 760; David C. Reisman, "A Holograph MS of İbn Qadî Shuhbah's Dhayl", *Mamlûk Studies Review*, II, Chicago 1998, s. 19-49; J. Schacht, "İbn Kâdî Shuhba", *El'* (İng.), III, 814; Ali Refîî, "İbn Kâdî Şühbe", *DMBİ*, IV, 442-443.

CENGİZ KALLEK

İBN KALÂKIS

(ابن قلاقيس)

Ebû'l-Feth (Ebû'l-Fütüh)
Nasr (Nasrullah) b. Abdillâh b. Mahlûf
b. Kalâkis el-Lahmî el-İskenderî
(ö. 567/1172)

Fâtımiler dönemi edip ve şairi.

4 Rebûlâhîr 532'de (20 Aralık 1137) İskenderiye'de doğdu. Öğrenimine Hâfiziyye Medresesi'nde başladı. Şiir alanında belli bir şöhrete ulaştıktan sonra Kahire'-

ye giderek tahsilini orada sürdürdü. Fıkıh ve hadis âlimi Ebû Tâhir es-Silefi başta olmak üzere zamanın ileri gelen âlimlerinden ders okudu. Divanındaki en eski tarihli şiir 555 (1160) yılında hocası Silefi için yazdığı kasidedir (*Divân*, s. 597-599). Bundan hareketle onun yirmi yaşlarında şiir yazmaya başladığı söylenebilir. Edebi sanatları başarılı bir şekilde kullandığı bu şiir, kendisine karşı büyük bir ilginin uyanmasına vesile oldu.

Seyahati ve özellikle deniz yolculuğunu çok sevdiği anlaşılan İbn Kalâkis (a.g.e., s. 153), Sicilya'daki müslüman cemaatin lideri Ebû'l-Kâsım b. Hammûd b. Hacer es-Sikilî'nin daveti üzerine 563'te (1168) Sicilya'ya gitti. Burada Sicilya Kralı II. William dahil birçok devlet adamı için kasideler yazdı (a.g.e., s. 145-147). *ez-Zehrû'l-bâsim* adlı eserini adanın zenginlerinden Sedîd el-Husri'ye ithaf etti. İki yıl kadar Sicilya'da kaldıktan sonra İskenderiye'ye döndü. 565'te (1170) Yemen'e gitmek üzere yola çıktı. Bu sırada Yemen, Fâtımîler'in nüfuzundaki Zürey'î ailesi tarafından yönetiliyordu. İbn Kalâkis, İskenderiye'de iken Zürey'îler'in Aden'deki veziri ve Divân-ı İnşâ Nâzırı Ebû Bekir el-İdî'ye bir mektup yazarak kendisini ziyarete gideceğini bildirmişti. Bir süre Zebîd ve Ayzâb şehirlerinde kalan İbn Kalâkis, şiirlerinden elde ettiği ihsanlarla memleketine dönmek üzere Yemen'den ayrıldı. Ancak bindiği gemi Dehlek takımadalarından Nâmûs (Nuhra) yakınında bir kayaya çarparak parçalanınca geri dönmek zorunda kaldı. Bu hadise üzerine Dehlek adalarını ve adaların hâkimi Mâlik b. Ebû's-Sedâd'ı hicveden bir şiir yazdı (a.g.e., s. 488). Yemen'den deniz yoluyla İskenderiye'ye gitmek için 567 (1172) yılında tekrar yola çıkan İbn Kalâkis, bindiği geminin bu defa Kızıldeniz'de Ayzâb Limanı yakınlarında batması üzerine bu kazada öldü. İmâdüddin el-İsfahânî onun otuz yaşına henüz gelmeden (*Haridetü'l-kaşr*, I, 145), Süyûtî ise 607 (1210) yılında yetmiş beş yaşında vefat ettiğini söyler (*Hüsnü'l-muḥâdara*, I, 564). Bu bilgiler diğer kaynakların ittifakla verdiği ölüm tarihiyle uyusmamaktadır.

İbn Kalâkis'in Kur'an ve hadis ilimleri başta olmak üzere dinî ilimlere vâkıf olduğu, şiirlerinde bu zengin birikimden büyük ölçüde faydalandığı, Câhiliye döneminden itibaren süregelen klasik şiiri çok iyi özümlediği görülür. Fâtımîler'in yıkılmaya yüz tuttuğu devrede yaşamış olan

şair İsmâiliyye'nin prensiplerini övmemiş, ancak onlara karşı düşmanlık ifade eden şiirler de yazmamış, Fâtımî muhaliflerini de methetmemiştir. Şiirlerinden hareketle onun Şîa'ya ve devrinde ortaya çıkan siyasî düşüncelere pek iltifat etmediği söylenebilir. Fâtımî Halifesi Âdîd-Lidînîlâh için nazmettiği sanılan beş beyitlik bir şiiri dışında (*Divân*, s. 269-270) halifeler için kaleme aldığı herhangi bir eseri zamanımıza ulaşmamıştır. İbn Kalâkis'in Muvahhidler'den Abdülmü'min b. Ali'ye yazdığı kasideden (a.g.e., s. 149-152) onun Muvahhidî dâîlerden etkilendiği anlaşılmaktadır. Devrin emîr, vezir ve önde gelen ulemâsı için nazmettiği kasideler divanında büyük bir yekûn tutar. Genç yaşta ölmesine rağmen şiir ve nesir olarak Arap edebiyatına küçümsenmeyecek katkılarda bulunan İbn Kalâkis'in şiirlerinin önemli bir bölümünü methiyeler oluşturur. Şair özellikle tabiat tasvirlerinde başarılıdır; mersiye, hiciv, gazel ve hamriyyâta dair şiirleri de vardır.

Eserleri. 1. *Muḥtârü Divâni İbn Kalâkis*. İbn Nübâte el-Mısıri'nin şairin şiirlerinden yaptığı seçmelerden oluşur. Divanında yer almayan bazı şiirleri ihtiva eden eser Halîl Mutrân tarafından yayımlanmıştır (Kahire 1323). 2. *Divân*. 500'ü aşkın kaside ve kıta içeren eseri Sehâm el-Füreyh şairin hayatı ve eserleri hakkında bir mukaddime ile birlikte neşretmiştir (Küveyt 1408/1988). 3. *ez-Zehrû'l-bâsim ve'l-'arfû'n-nâsim fî medîhi'l-ecel Ebi'l-Kâsım*. Şairi Sicilya'ya davet eden Ebû'l-Kâsım b. Hacer'i öven mensur ve manzum parçalardan oluşmaktadır. Sicilya'nın çeşitli şehirleriyle ilgili tasvirlerin de yer aldığı bu şiirler tarihî açıdan da önemlidir. *ez-Zehrû'l-bâsim* Abdülazîz Nâsir el-Mânî tarafından yayımlanmıştır (Riyad 1984). 4. *Divânü't-teressül*. Şairin özellikle Sicilya sarayının ileri gelenlerine hitaben sanatlı nesirle kaleme aldığı mektuplarından oluşan eseri Abdülazîz Nâsir el-Mânî *Teressülü İbn Kalâkis el-İskenderî* adıyla yayımlamıştır (Riyad 1404/1984).

Şairlerle ilgili bir tabakat kitabı olduğu anlaşılan *Ravzatü'l-ezhâr fî tabakâti's-şu'arâ* ile (Safedî, I, 54) şairin seçilmiş şiir ve nesirlerini ihtiva ettiği sanılan *Mevâtürü'l-havâtır* adlı eserlerin zamanımıza ulaşmış olmadığı bilinmemektedir. İbn Hicce el-Hamevî şairin şiirlerinden yaptığı seçmeleri *Nâdicü Kalâkis* adını verdiği bir eserde toplamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Kalâkis, *Divân* (nşr. Sehâm el-Füreyh), Küveyt 1408/1988, neşredenin girişi, s. 9-93, ayrıca bk. tür.yer.; İmâd el-İsfahânî, *Haridetü'l-kaşr: şu'arâ'ü Mısır* (nşr. Ahmed Emîn, v.dğr.), Kahire 1951, I, 145-146; Yâkût, *Mu'cemü'l-üdeba'*, XIX, 226-228; Ebû Şâme, *er-Ravzateyn*, I/1, s. 523-524; İbn Hallikân, *Vefeyât*, V, 385-389; Zehebî, *A'lâmü'n-nübela'*, II, 546; İbn Fazlullah el-Ömerî, *Mesâlik*, XVIII, 23-58; Safedî, *el-Vâfi*, I, 54; Yâfiî, *Mir'âtü'l-cenân*, III, 383; Süyûtî, *Hüsnü'l-muḥâdara*, I, 564; *Keşfü'z-zunûn*, I, 768, 923; Brockelmann, *GAL*, I, 261; *Suppl.*, I, 461; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mu'ellifîn*, XIII, 97; Ömer Ferruh, *Târîhu'l-edeb*, III, 342-344; Abdülazîz Nâsir el-Mânî, "İbn Kalâkis el-İskenderî ve Resâ'ilüh", *Mecelletü Külliyyeti'l-âdâb*, V, Riyad 1977-78, s. 269-310; a.mlf., "İbn Kalâkis el-İskenderî fî Şikilliyeye", *Mecelletü Külliyyeti'l-âdâb ve'l-ülûmü'l-insâniyye*, IV-V, Cidde 1984, s. 45-64; Sehâm el-Füreyh, "İbn Kalâkis: hayâtühü ve şîruhu", *Havliyyâtü Külliyyeti'l-âdâb*, III, Küveyt 1399/1980, s. 8-45; U. Rizzitano, "İbn Kalâkis", *EP* (İng), III, 814-815; İnâyetullah Fâtihi Nejdâ, "İbn Kalâkis", *DMBİ*, IV, 485-486.

NEVZAT H. YANIK

İBN KÂNİ' (ابن كاني)

Ebû'l-Hüseyn Abdülbâkî
b. Kânî' b. Merzûk
el-Ümevî el-Bağdâdî
(ö. 351/962)

Hadis âlimi.

25 Zilkade 265'te (19 Temmuz 879) Bağdat'ta doğdu. Arap asıllı olmayan İbn Kânî, Ümeyyeoğulları'ndan İbn Ebû's-Şevârib diye tanınan bir kadı ailesinin âzatlısı olması sebebiyle Ümevî nisbesiyle de anılır. On bir yaşından itibaren hadis meclislerinde bulundu. Bağdat'ta yetişmekle beraber tahsil amacıyla Kûfe, Basra, Vâsıt ve Tüster'e seyahatlar yaptı. Hâris b. Ebû Üsâme, İbrâhim b. İshak el-Harbî, Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, Mutayyen, İbn Cerîr et-Taberî ve Ebû'l-Kâsım el-Begavî gibi âlimlerden hadis öğrendi. Ebû Bekir el-Cessâs, Ebû'l-Hasan İbnü'l-Furât, Dârekutnî, Hâkim en-Nisâbü'rî, İbn Şâzân el-Bağdâdî, Ebû'l-Hasan Ali b. Ahmed el-Hammâmî ve Ebû'l-Kâsım Abdülmelik b. Muhammed b. Bişrân onun talebelerinden bazılarıdır.

Berkânî ve İbn Hazm İbn Kânî'in zayıf olduğunu, Dârekutnî de hafız kuvvetli sayılmakla birlikte hatasında ısrar ettiğini söylerken başta Hatîb el-Bağdâdî olmak üzere İbnü'l-Cevzî, Zehebî, Ebû'l-Fidâ İbn Kesîr ve İbn Hacer el-Askalânî gibi hadis otoriteleri onu güvenilir kabul etmişler-